

اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی تهران
معاونت بررسی‌های اقتصادی

وضعیت بدهی خارجی در اقتصادهای با درآمد متوسط و پایین

خالص جریان مالی به کشورهای با درآمد پایین و متوسط در سال ۲۰۱۸ حدود ۱ تریلیون دلار بوده که نسبت به سال ۲۰۱۷ کاهش حدود ۱۹ درصدی داشته است. این کاهش تحت تاثیر ترکیبی از عوامل مؤثر بر اقتصاد جهانی از جمله افزایش نرخ بهره ایالات متحده، افزایش ارزش دلار، تنش‌های تجاری و نگرانی‌های کلی در مورد رشد اقتصاد جهانی و عواملی نظیر آسیب‌پذیری‌های مالی خارجی شدید، بدتر شدن وضعیت اقتصاد داخلی کشورها و ریسک‌های سیاسی آنها یا قرار گرفتن در معرض تنش‌های تجاری، آن را تشدید کرده است. موجودی بدهی خارجی جهان در سال ۲۰۱۸ نسبت به سال قبل آن ۵,۲ درصد بیشتر شده که در این میان موجودی بدهی خارجی کشور آرژانتین با رشد حدود ۱۹ درصدی و چین با رشد حدود ۱۵ درصدی مواجه شده‌اند. در ایران موجودی بدهی خارجی در سال ۲۰۱۸ نسبت به سال ۲۰۱۷ حدود ۶ درصد افت کرده است.

تهیه‌کننده: طاهره کرمی دستنایی

آذر ۱۳۹۸

مقدمه

جریان مالی به کشورهای با درآمد پایین و متوسط در سال ۲۰۱۸ به دلیل ترکیبی از عوامل مؤثر بر اقتصاد جهانی از جمله افزایش نرخ بهره ایالات متحده، افزایش ارزش دلار، تنش های تجاری و نگرانی های کلی در مورد کند شدن روند رشد اقتصادی، تحت فشار قرار گرفت. این فشارها توسط عواملی نظیر آسیب پذیری های مالی خارجی شدید (مثلاً بدهی خارجی بالا همراه با ذخایر ارزی پایین)، بدتر شدن وضعیت اقتصاد داخلی کشورها و ریسک های سیاسی آنها یا قرار گرفتن در معرض تنش های تجاری تشدید شده است. در سال ۲۰۱۸ کل جریان ورودی مالی به کشورهای با درآمد متوسط و پایین (بدهی و حقوق صاحبان سهام) نسبت به سطح سال ۲۰۱۷ با کاهش ۱۹ درصدی مواجه شده است. به عنوان مثال در سال ۲۰۱۸-۲۰۱۷ بیش از ۴۲ درصد از خالص گردش مالی به کشورهای با درآمد متوسط و پایین به کشور چین وارد شده است. اما در سال ۲۰۱۸ ورود خالص جریان مالی به چین ۴ درصد و به سایر کشورهای با درآمد متوسط و پایین ۲۹ درصد کاهش یافته است. اگرچه حجم جریان های مالی وارد شده به چین و سطح بدهی خارجی آن با توجه به اندازه اقتصاد داخلی آن زیاد نیست (سهام بدهی چین از درآمد ناخالص ملی این کشور در سال ۲۰۱۸ حدود ۱۴ درصد بوده است) اما نسبت به سایر کشورهای با درآمد متوسط و پایین، قابل توجه است. گزارش حاضر به بررسی آمار بین المللی بدهی خارجی کشورهای با درآمد متوسط و پایین و آثار آن در این کشورها از جمله کشورهایی که واجد شرایط واحد توسعه بین المللی بانک جهانی (IDA) هستند، می پردازد. همچنین وضعیت ایران و چند کشور منتخب در میزان موجودی بدهی خارجی هم مقایسه شده است.

” جریان خالص مالی (بدهی و حقوق صاحبان سهام) به کشورهای با درآمد متوسط و پایین در سال ۲۰۱۸ یک تریلیون دلار بود، که ۱۹ درصد از رقم سال ۲۰۱۷ کم تر است “

رکود اقتصادی منجر به کاهش ۲۸ درصدی در جریان ورودی بدهی خالص (با رقم ۵۲۹ میلیارد دلار) و کاهش ۴۹ درصدی در خالص جریان ورودی پرتفلیوی سهام (با رقم ۳۵ میلیارد دلار) شده است. در این میان، جریان ۴۶۹ میلیارد دلاری ورود سرمایه گذاری مستقیم خارجی نسبت به رقم سال ۲۰۱۷ کاهش اندکی داشته است. حجم و جهت جریان های خالص مالی در سال ۲۰۱۸ - چه در شکل بدهی و یا حقوق صاحبان سهام - ناشی از تحولات در اقتصاد چین بوده که ۴۹ درصد از کل خالص جریان بدهی و ۴۳ درصد از کل خالص جریان سهام در سال ۲۰۱۸ به سوی کشورهای با درآمد متوسط و پایین را در اختیار داشته است. جریان های خالص مالی به چین در سال ۲۰۱۸ حدود ۴ درصد و جریان بدهی خالص به آن، ۱۸ درصد کاهش یافته که تا حد زیادی بوسیله جریان ورودی سهام، جبران شده است. در مقابل جریان های خالص مالی کشورهای با درآمد متوسط و پایین در سال ۲۰۱۸ به طور متوسط ۲۹ درصد کم تر از سطح سال ۲۰۱۷ است.

¹ International Development Association

” موجودی بدهی خارجی کشورهای با درآمد متوسط و پایین در پایان سال ۲۰۱۸ به ۸ تریلیون دلار نزدیک شده اما سرعت انباشت آن بسیار کندتر از سال ۲۰۱۷ بوده است “

موجودی بدهی خارجی کشورهای با درآمد متوسط و پایین در سال ۲۰۱۸ نسبت به سال ۲۰۱۷ با افزایش ۵,۲ درصدی مواجه شده که این میزان افزایش، تقریباً نیمی از نرخ انباشت در سال ۲۰۱۷ (افزایش ۱۰,۴ درصدی بدهی خارجی آنها در سال ۲۰۱۷ نسبت به ۲۰۱۶) بوده است. موجودی بدهی خارجی چین با ۱۵ درصد افزایش نسبت به سال ۲۰۱۷، به حدود ۲ تریلیون دلار - تقریباً معادل یک چهارم موجودی بدهی های خارجی کشورهای با درآمد متوسط و پایین در پایان سال ۲۰۱۸- رسیده است. این درحالی است که متوسط نرخ رشد موجودی بدهی های خارجی کشورهای با درآمد متوسط و پایین (به غیر از چین) در سال ۲۰۱۸ حدود ۲ درصد بوده که این میزان افزایش در برخی کشورها بسیار بیشتر بوده است. در مقابل، برای برخی از بزرگترین وام گیرندگان جهان از جمله روسیه، آفریقای جنوبی و ترکیه موجودی بدهی های خارجی در سال ۲۰۱۸، کاهش یافته است.

” با وجود افزایش انباشت بدهی، بار بدهی کشورهای با درآمد متوسط و پایین در سطح ارقام سال ۲۰۱۷ بوده است “

در سال ۲۰۱۸ نسبت بدهی خارجی به درآمد ناخالص ملی کشورهای با درآمد متوسط و پایین به طور متوسط ۲۶ درصد بوده است؛ این در حالی است که نسبت موجودی بدهی خارجی به صادرات به طور متوسط ۱۰۱ درصد بوده که این نسبت تنها کمی از نسبت سال قبل (۱۰۵ درصد) پایین تر است. نسبت بدهی به صادرات برای ۴۵ درصد از کشورها، با رقم بیش از ۱۵۰ درصد ثبت شده است.

” در سال ۲۰۱۸ خالص جریان ورودی بدهی به کشورهای با درآمد متوسط و پایین ۲۸ درصد کاهش یافته و به ۵۲۹ میلیارد دلار رسیده که ناشی از رکود توام در بدهی بلند مدت و کوتاه مدت بوده است. “

به دلیل کاهش شدید خالص جریان ورودی از سوی دارندگان اوراق قرضه، خالص جریان ورودی بدهی بلندمدت کاهش یافته و از حدود ۴۰۹ میلیارد دلار در سال ۲۰۱۷ به حدود ۳۰۴ میلیارد دلار در سال ۲۰۱۸ رسیده است. همچنین اوراق قرضه در سال ۲۰۱۸ با کاهش ۴۷ درصدی نسبت به سال ۲۰۱۷، به حدود ۱۵۷ میلیارد دلار رسیده است. خالص جریان های ورودی توسط تامین کنندگان چندجانبه^۲ در سال ۲۰۱۸، ۶۱ میلیارد دلار بوده که در مقایسه با رقم ۳۳ میلیارد دلار سال ۲۰۱۷ از ۸۶ درصد رشد برخوردار بوده است. بخش اعظم افزایش مزبور ناشی از استفاده

^۲ تامین کنندگان چندجانبه از جمله بانک جهانی، صندوق بین المللی پول و بانک های توسعه چند جانبه هستند.

معاونت بررسی های اقتصادی

بیشتر از کمک مالی صندوق بین‌المللی پول^۳ بوده که تقریباً نیمی از کمک مالی این صندوق به اقتصاد آرژانتین تخصیص داده شده است. در سال ۲۰۱۸ خالص جریان ورودی از تامین‌کنندگان چندجانبه به سایر کشورهای با درآمد متوسط و پایین در سطح سال ۲۰۱۷، باقی مانده است. جریان بدهی‌های کوتاه‌مدت به کشورهای با درآمد متوسط و پایین (به غیر از چین)، در سال ۲۰۱۸، حدود ۶۲ درصد کاهش یافته و به ۳۷ میلیارد دلار رسیده است. این رقم در سال ۲۰۱۷ برابر با ۹۷ میلیارد دلار بوده است.

انتشار اوراق قرضه توسط کشورهای با درآمد متوسط و پایین در سال ۲۰۱۸ به شدت کاهش یافته است. ۶۶

نیمی از خالص جریان ورودی بدهی بلندمدت به کشورهای با درآمد متوسط و پایین در سال ۲۰۱۸، از طریق دارندگان اوراق قرضه تامین شده است؛ بطوریکه در بسیاری از کشورها، از جمله برخی فقیرترین آن‌ها در جهان، منبع اصلی تأمین اعتبار خارجی دارندگان اوراق قرضه بوده‌اند. کشورهای با درآمد متوسط و پایین در سال ۲۰۱۸ حدود ۳۰۲ میلیارد دلار اوراق قرضه بین‌المللی منتشر کردند که این میزان ۲۶ درصد پایین‌تر از سال ۲۰۱۷ (۴۰۵ میلیارد دلار) بوده است. عدم قطعیت اقتصادی جهان، انقباض بازارهای سرمایه و کاهش رتبه اعتباری برای برخی از کشورها، منجر به بروز کساد و یا رکود شده است. با این وجود، سال ۲۰۱۸ یک سال بی‌نظیر برای وام‌گیرندگان مستقل در کشورهای جنوب صحرای آفریقا بوده است. میزان صدور مجوز برای انتشار اوراق قرضه جدید توسط کشورهای منطقه، به استثنای آفریقای جنوبی، دوبرابر شده و به بالاترین میزان آن یعنی ۱۷ میلیارد دلار رسیده و همه اوراق منتشرشده مزبور که سررسید طولانی‌تری هم دارند، خریداری شده است.

وضعیت بدهی خارجی کشور ایران

مطابق طبقه‌بندی بانک جهانی، ایران در گروه کشورهای با درآمد متوسط^۴ قرار دارد. مطابق آمار ارائه شده، خالص جریان ورودی سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی به منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا به دلیل افت میزان ورود این جریان به کشورهای مصر، اردن و ایران، در سال ۲۰۱۸ با کاهش ۶ درصدی مواجه شده است. نکات اصلی در رابطه با ارزیابی وضعیت موجودی بدهی خارجی ایران در سال ۲۰۱۸ به صورت زیر است:

³ International Monetary Fund (IMF)

⁴ کشورهای با درآمد متوسط شامل کشورهایی است که درآمد ناخالص ملی سرانه آن‌ها بیش از ۱۰۲۶ دلار و کمتر از ۱۲۳۷۵ دلار بوده است

معاونت بررسی های اقتصادی

- ✓ مطابق آمار بانک جهانی موجودی بدهی خارجی کشور ایران در سال ۲۰۱۲ با کاهش شدید مواجه شده است؛ به طوریکه موجودی بدهی خارجی ایران که در سال ۲۰۱۱ حدود ۱۷,۳ میلیارد دلار بوده، در سال ۲۰۱۲ با کاهش ۵۷ درصدی به حدود ۷,۵ میلیارد دلار رسیده است. این رقم در سال های بعد از آن تغییر چشمگیری نداشته است.
- ✓ در سال ۲۰۱۸ موجودی بدهی خارجی ایران، معادل ۶,۳ میلیارد دلار بوده که نسبت به سال ۲۰۱۷ حدود ۶,۵ درصد کاهش یافته است.
- ✓ در سال ۲۰۱۸ از حدود ۶,۳ میلیارد دلار انباشت بدهی خارجی ایران حدود ۲ میلیارد دلار آن از محل منابع صندوق بین المللی پول بوده که نسبت به سال قبل ۴۸ میلیون دلار کاهش داشته است. این کاهش نشان می دهد که ایران طی سال های اخیر، وام جدیدی از محل این صندوق دریافت نکرده است. این در حالی است که از حدود ۲۸۰ میلیارد دلار انباشت بدهی خارجی کشور آرژانتین در این سال، حدود ۳۱ میلیارد دلار آن از محل منابع صندوق بین المللی پول بوده که نسبت به سال ۲۰۱۷ حدود ۲۸,۶ میلیارد دلار وام جدید از صندوق مزبور اخذ شده است.
- ✓ بدهی خارجی بلندمدت ایران در سال ۲۰۱۸ تنها ۳۸۲ میلیون دلار بوده که تمام این منابع در بخش عمومی و در دولت هزینه شده است. در آرژانتین بدهی خارجی بلندمدت حدود ۷۲ درصد به بخش عمومی اختصاص داشته و در ترکیه حدود ۳۷ درصد به بخش عمومی و مابقی به بخش خصوصی این کشور تعلق داشته است.

جدول ۱- وضعیت موجودی بدهی خارجی ایران و کشورهای منتخب-میلیون دلار- ۲۰۱۸				
مصر	ترکیه	آرژانتین	ایران	
۶۸,۷۰۵	۴۴۵,۱۳۹	۲۸۰,۵۱۶	۶,۳۲۴	کل موجودی بدهی خارجی
۹,۲۲۰	۱,۴۹۰	۳۰,۹۲۳	۱,۹۸۳	استفاده از منابع IMF
۷۹,۱۴۴	۳۲۸,۲۲۸	۱۸۲,۰۱۱	۳۸۲	بدهی خارجی بلند مدت
۷۸,۶۹۸	۱۲۱,۳۶۱	۱۳۱,۱۸۲	۳۸۲	- مورد استفاده در بخش عمومی
۴۷۲	۲۰۷,۱۵۳	۰	۰	- مورد استفاده در بخش خصوصی
۱۰,۳۴۱	۱۱۵,۴۲۱	۶۷,۵۸۳	۳,۹۵۹	بدهی خارجی کوتاه مدت

- ✓ بازپرداخت بدهی خارجی ایران در سال ۲۰۱۸ برابر با ۱۳۸ میلیون دلار بوده که نسبت به سال ۲۰۱۷ (۳۲۹ میلیون دلار) کاهش ۵۸ درصدی داشته است.
- ✓ از مجموع ۳۸۲ میلیون دلار بدهی خارجی ایران که در بخش عمومی مصرف شده، ۲۱۷ میلیون دلار آن از طریق تامین کنندگان چندجانبه و ۲۰۶ میلیون دلار آن از سوی بانک جهانی تامین شده است.
- ✓ نسبت موجودی بدهی خارجی به صادرات در ایران در سال ۲۰۱۸ برابر با ۵ درصد بوده است. حال آنکه این نسبت در آرژانتین ۳۳۹ درصد و در ترکیه ۱۹۴ درصد است.